

*Ваховська Альона Валеріївна,
студентка V курсу
спеціальності «014 Середня освіта.
Мова і література»*

*Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Загребельна Наталія Костянтинівна*

Кінематографічні інтерпретації новели Ф. Кафки "Перевтілення"

Творчість Франца Кафки, одного із найвизначніших німецькомовних письменників ХХ ст., з перших років її публікації цікавила не лише літературознавців, але і режисерів, як театру, так і кіно. Існує понад шість десятків екранізацій творів Франца Кафки (у тому числі – в жанрі мультиплікації). Перші з яких з'явилися на початку 60-х років ХХ століття. Найбільша кількість екранізацій – за романами «Вирок», «Замок» і новелою «Перевтілення».

Екранізація – це втілення на екрані засобами кіномистецтва літературних творів і сценічних постановок [5, с. 221]. Французький кінознавець Андре Базен зауважував, що хороша екранізація повинна зуміти відтворити саму суть духу першоджерела; той, хто найменше піклується про вірність літературного першоджерела в ім'я уявних вимог екрану, зраджують одночасно і літературу, і кіно [1].

Дане дослідження базується на таких екранізаціях новели Франца Кафки «Перевтілення»: «Життя прекрасне» Пітера Капальді (Великобританія, 1993), одноіменні фільми – «Перевтілення» – Джима Годдара – Стівена Беркоффа (1987р.), Валерія Фокіна (2002, Росія), Джона Дейлі (2012), короткометражні стрічки Костянтина Селівестрова (2018, Росія), Сандора Кардоса, анімація Кароліни Ліф «Перетворення містера Замзи» (1977, Канада).

Творчість Франца Кафки з точки зору кінематографічності має певні особливості, які притаманні мистецтву кіно: суб'єктність, фрагментарність, а також ієрархічність організації художнього простору.

Л. С. Виготський у книзі «Психологія мистецтва» зазначає: «кіномистецтво являє собою сукупність естетичних знаків, направлених до того, щоб пробудити в людині емоції» [2].

Таким чином, можемо визначити основні засоби впливу письменника на читача, способи донесення до нього авторської позиції, які відобразились і в екранізаціях. Вони наступні:

наявність метаморфози, яка відбувається з головним героєм і одразу приковує увагу читача, тримає його у напруженні очікуванні розв'язки; перевтілення головного героя у комаху відкриває також шляхи для різних варіантів розкриття символіки цієї метаморфози;

реакція головного героя на страшні зміни, що відбулися з ним;

безпристрасна, лаконічна й позбавлена будь-яких оціночних моментів мова, якою ведеться розповідь;

два плани подачі подій: з позиції Грегора та з подачі автора (автор, передаючи розповідь очима Грегора, за допомогою сукупності подробиць формує в читача погляд, відмінний від погляду головного героя);

композиція новели, яка є символічним втіленням трьох невдалих спроб Грегора повернутися у соціум і стає зрозумілою читачеві в процесі роздумів після прочитання твору.

Екранізації режисерів Кароліни Ліф «Перетворення містера Замзи» (1977) та Джона Дейлі «Перевтілення» (2012) – це буквально відображення метаморфози, що відбулася з Грегором, і репрезентує надто натуралістичний образ Грегора-комахи. Саме це заважає

глядачеві правильно зрозуміти головну ідею Франца Кафки – трагедія самотності людини з душею серед черствих егоїстів-використовувачів.

Одноіменні повнометражні фільми – «Перевтілення» – Джима Годдара–Стівена Беркоффа (1987р., Великобританія) та Валерія Фокіна (2002р., Росія) до відображення метаморфози, що відбувається з головним героєм, підходять однаково: немає велетенської комахи, а є хвора людина. Ці кіноінтерпретації уважно підходять до питання відповідності художнього простору фільму літературному першоджерелу.

Фільм Годдара–Беркоффа вражає віртуозною пластикою та грою Тіма Ротта. Зворушливо та боязко намагається він звернути увагу рідних на те, що, незважаючи на зміни, що з ним відбулися, він розуміє їх і любить. Годдар намагався не відходити від задуму Франца Кафки і використати у своїй роботі художні засоби письменника, переклавши їх на мову кіно.

Сюжет фільму Валерія Фокіна розвивається за визначеним Кафкою порядком і повністю відповідає ідейній направленості новели «Перевтілення», але незважаючи на це, його не можна сприймати просто як екранізацію новели Франца Кафки. Даний фільм, як твір візуального мистецтва, порівняно з літературним твором, розширив художній простір реалізації ідеї Франца Кафки.

Здійснивши спробу порівняти кінематографічні інтерпретації новели Франца Кафки «Перевтілення» з їх літературним першоджерелом за визначеними нами параметрами емоційного впливу на читача / глядача, ми дійшли наступних висновків. Кінематографічні екранізації, володіючи власними специфічними засобами та прийомами, зокрема ракурсом, зміною планів, монтажем, що об'єднує окремі кадри у логічній послідовності та індивідуальною режисерською ідеєю, не мають повної ідентичності із новелою та не можуть бути взаємозамінними.

Список використаної літератури:

1. А. Базен. Что такое язык кино? Сборник статей. – М.: Иск-во, 1972. – С. 252-279.
- Выготский Л.С. Психология искусства, - М., 1987 с. 17
3. Дубініна. О. Екранне втілення літературного хронотопу. – Слово і час. – 2016, № 10
4. Кино и поэзия. Принцип ретрансляции поэтического текста на экран / И. Сэпман // Зримое слово. Кино и литература: диалектика взаимодействия. – Л.: Искусство, 1985. – С. 94-109.
5. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р.Гром'яка, Ю.Коваліва, В.Теремка]. – К., 2007. – 752 с.
6. Лотман Ю.М. Внутри мыслящих миров // Лотман Ю.М. Семиосфера. СПб.: Искусство-СПБ, 2001. – С. 149 -390.
7. Маслова Л. Рождённый ползать. Кинопремьера «Превращения» Валерия Фокина. Газ. «Коммерсант», №53 от 28.03.2002, стр. 13 - <https://www.kommersant.ru/doc/316066>
8. Мельникова И. Репрезентация «Превращения»: Фокин, Кафка, Магритт и проблема кинематографической адаптации - <http://www.kinozapiski.ru/ru/article/sendvalues/1109/>